

КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ - ПРВИОТ СЛОВЕНСКИ ПРОСВЕТИТЕЛ И УЧИТЕЛ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД

Оливер Цацков

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
oliver.cackov@ugd.edu.mk

Апстракт: Целта на овој труд е да се одбележи големата и неопминлива заслуга на Климент како словенски и македонски просветител, писател, поет, беседник, предавач и преведувач. Во темата е прикажан посебниот придонес на Климент за прифаќањето на делото на Кирил и Методиј и пренесувањето на истото на теренот на словенската просвета и богослужба на територијата на Македонија. Од какво значење е Климентовото дело го потврдува и сегашната актуелност за културно просветните потреби. Оттука и со право е мислењето и прашањето дали навистина зачетоците на европската ренесанса не започнале токму од брегот на Охридското Езеро.

Клучни зборови: *Климент, Охрид, ренесанса, преродба, мисија, народ.*

SAINT CLEMENT OF OHRID - THE FIRST SLAVIC EDUCATOR AND TEACHER OF THE MACEDONIAN PEOPLE

Oliver Cackov

Faculty of Educational Sciences
University “Goce Delcev” Stip - Macedonia

Abstract: The purpose of this paper is to mark the great and inevitable merit of Clement as a Slavic and Macedonian educator, writer, poet, orator, lecturer, and translator. The paper shows the special contribution of Clement for the acceptance of the work of Cyril and Methodius and its transfer to the field of Slavic education and worship on the territory of Macedonia. The significance of Clement’s work is confirmed by its current relevance for the cultural and educational needs. Hence the justified opinion and the question whether the European Renaissance really started exactly from the shore of Lake Ohrid.

Key words: *Clement, Ohrid, renaissance, revival, mission, people.*

Вовед

Образованието во секоја држава има свој историски развој и преставува главна компонента и значаен фактор за нејзиниот развој, перспектива и иднина. Македонскиот народ има богата просветна и образовна традиција.

Низ вековите во Македонија било создадено богато образовно,културно и историско духовно наследство за кое со сигурност можеме да бидеме горди . Особено поради тоа што ректо која земја може да се пофали со таква традиција. Во историјата на македонското народ постојат личности кои во текот на својот живот оставиле белег и печат не едно време и гаранција за поинаков живот и опстојување на идните генерации. Без сомнение и со полно право во групата на овие великани се вбројува и Св.Климент. Тој е еден од најнепосредните поддржувачи на словенските браќа,а воедно и најталентираниот од групата на нивните следбеници. Климент бил верен поддржувач и продолжувач на мисијата на словенските учители Кирил и Методиј. Моравската мисија е најзначајниот период во животот на Кирил и Методиј. Браќата во Моравија ги поставиле основите на словенската писменост,на духовната култура,а посебно на ширењето и афирмирањето на христијанството помеѓу словенските народи. По смртта на Методиј 885 година неговите ученици Климент,Наум,Горазд,Ангеларија,Сава и други биле протерани од Моравија и заминале на Балканскиот Полуостров,а дел заминале во Борисовата Бугарија. Протераните од Моравија Климент и Наум пристигнале во престолнината на Бугарија -Преслав. Борис ги пречекал со голема чест и задоволство. Во 886 година Климент бил испратен за учител во областа Кутмичевица¹ кон која гравитирале поважните места како Девол,Главиница и Охрид. Со пристигнувањето на Климент во Македонија почнал и вистинскиот препород на македонските Словени.Климент веднаш започнал да ја шири христијанската вера помеѓу Македонците. Тој всушност ќе ја реализира и желбата на неговите учители да го извлече овој народ од мракот на незнаењето. За овој голем деец Михајло Георгиевски ќе запише „Овде на наше тло,поточно во Охрид, Климент Охридски разви огромно културно-просветна и книжевна дејност поставувајќи ги со тоа основите на словенската просвета и култура во Македонија. Тој тука формира книжевен центар во кој се создадоа дела како оригинални така и преводи од богатата византиска книжевност.“²

Во житието на Св.Климент Охридски опширно и конкретно се зборува за неговата учителска активност и свештенската проповедничка дејност во областа Кутмичевица. Тој го ширел словенското писмо не само кај учениците туку и кај возрасните луѓе. Покрај ова Климент подготвувал и свештеници. Идните наследници на неговото дело. За оваа негова активност ќе напише и Славко Димевски „ никогаш не го видовме да безделнички секогаш или ги учеше децата, и тоа на различни начини,на едни им ги покажуваше формите на буквите на други им ја објаснуваше смислата на пишаното,а на трети им ги придржуваше рацете за да пишуваат. И не само дење ами и ноќе се оддаваше на молитви и на

¹ Областа се наоѓа во југозападна Македонија околу Преспанско и Охридско Езеро и дел од Албанија.

² Георгиевски,М (1979) Македонското книжевно наследство,НИО „Просветен работник“,Скопје.

пишување и читање книги.³

Климент се зафатил и со организирање и со водеување на јазик на македонските Словени во боголужбата. По седум годишна исцрпна работа во 893 година бил поставен за Епископ. Тој е првиот словенски епископ во Македонско-Величката Епархија која ја опфаќала речиси целата Македонија. Организирајќи ја својата епископија Климент станал организатор на македонската и словенската црква со свештеници кои произлегувале од средината на Македонците. Оваа македонска епископија со право се смета за прва организирана црква на Балканскиот Полуостров од страна на црковните историчари. Преку него овој народ го нашол патот на вистната и животот. Учениците на Св.Климент добиле црковна служба и работеле на зајакнувањето на црковниот и културно просветниот живот. Теофилакт го истакнал Климент како писател просветител и распространувач на христијанството во Македонија.

Според зборовите на Ласло Хадровиќ Климент и неговата школа „непосредно и посредно продолжувачи на неговото дело, преставувале темел на словенската црковна организација, непрекината традиција на словенската служба божија, органски развоја на литературната дејност, органски развој на црковната и световна уметност, дефинитивна афирмација на народната самостојност и цврста поврзаност со европската култура.“⁴ Тоа всушност значи победа на Климентовиот дух над сите непријателски сили, над разни освојувачи и над сите историски искушенија.

Во научната мисла се наметнал фокусот дека Климент извршил реформа на глаголското писмо како резултат на што настанала кирилицата, посветена на неговиот учител Кирил Солунски. Благодарение на патот што го зацртал Климент Охридски Архиепископијата низ вековите го преставувала македонскиот словенски лик и карактер. Теофилакт исто така за Климент ќе запише дека дел од Епископија која била прекриена со диви и неплодни дрва, се погрижил од грчката земја да донесе плодородни односно родни дрва, со чие пресадување и калемење ги оплеменил дивите во својата Епархија.

Климент го учел народот не само да пишува туку и како да ја обработува подобро земјата за да дава побогат плод, да калеми диви овошни дрвца, а и други практични и полски работи. Покрај ова Климент го едуцирал населението за важноста од одржувањето на хигиената. И, не само што ги хранил верниците со духовна храна туку на населението од Епископијата им помагал и материјално. Климент се грижел за сиромашните, бил заштитник на вдовиците. Неговата порта постојано било отворена за секој сиромаш и патник намерник. Со тоа ја потврдувал својата хуманост и добродушност кон луѓето.

Во Охрид почнала да функционира и библиотеката во која се зачувале

³ Димевски, С (1989) Историја на МПЦ, Македонска книга, Скопје.

⁴ Белчевски, Ј. (1997) Охридската архиепископија од основањето до паѓањето на Македонија под турска власт. Скопје: Академски печат.

црковни ракописи и книги. Според Антољак тоа била првата библиотека кај јужните Словени. Климент е еден од најплодотворните писатели во словенската литература. Напишал повеќе слова и поученија. Точниот број на сите дела на св.Климент сеуште не е познат. Тие ниту денес не се собрани во еден зборник. Исто така, автор е и на Панонските житија на св.Методиј, Пофалното слово за нашиот блажен отец и совенски учител Кирил филозоф и други пофални зборови. Покрај тоа преведувал, препишувал, умножувал книги од грчки на словенски јазик. Климент исто така напишал и оригинални литературни дела. Тоа е првиот словенски и македонски просветител, поет, беседник.

Климент знаел дека непросветениот народ е лесен плен на асимилаторските политики на соседите. Ако македонските Словени останале непросветени со своето писмо ќе останале под нивото на својот јужен сосед кој и онака се обидувал и се трудел да ги просвети со христијанска вера, но со свое писмо и Епархија. Нивната цел не била само покрстување, туку со помош на истото да ги асимилират и да им ја наметнат својата писменост и култура. Тој тоа брзо го согледал и се зафатил со евангелизација на својот народ и тоа на негов јазик. Со неговото писмо, просвета, книжевност и црква Св.Климент „ бил надарена личност освен тоа тој бил и добар познавач на старо македонскиот црквенословенски јазик и негов научен и формален предавач и оригинален автор. Тој е првиот учител на идните учители и предавачи на Универзитетот што го основал во Охрид“.⁵

Во Охрид св.Климент ја создал познатата Охридска книжевна школа. Низ истата поминале околу 3500 ученици. Школата некои во науката го спомнуват и како Прв словенски универзитет. На тој начин Охрид прераснал во најзначаен словенски културно просветен и книжевен културен центар. Покрај богословието и богословенските студии св.Климент и неговиот Универзитет проучувал и цел круг на егзактни науки со што се комплетираа физиономијата на Универзитетот. Оттука и со право е мислењето и прашањето дали навистина зачетоците на европската ренесанса не започнале токму од Охридското Езеро. Охридската книжевна школа преставува основа за понатамошниот сестран развој не само на македонскиот туку и на другите словенски народи. Климент заедно со Наум со своите дела допринеле да се створи и старата манастирска книжевност, која преставува голема придобивка во македонската книжевна историја. Континуитетот“ на Охридската книжевна школа е неминливо поврзана со почетоците на словенската писменост. Од досега познатите глаголки споменици од старословенскиот период истите можат да се групират во неколку групи: Киевски мисел од моравскиот период на дејноста на браќата Кирил и Методиј. Асеманово изборно евангелие, Синајски требник, Синејски псалтир како македонски од кругот на македонската книжевна школа.“

Во литературата култот на св.Климент Охридски се согледува преку многуте преписи од опширното Теофилактово житие за него, како и краткото

⁵ Мартиновска В. (2016) Словенската писменост во Македонија, УБ „Гоце Делчев“-Штип.

од Хоматијан од грчки на словенски јазик. Тој е еден од најплодните писатели во старословенската литература. Култот на св.Климент Охридски широко е одразен и во македонската народна традиција. И тоа во традициите и легендите. Народот го почитувал и како светител.

Климент во рамките на својата просветителска дејност по доаѓањето во Кутмичевица изградил и црковни објекти. За време на престојот во Охрид, имало три цркви од кои две ги изградил токму Климент. Говорејќи за последните денови од Климентовиот живот Теофилакт го истакнал фактот дека Климент и на болничката постела работел на преводот на Цветниот триод од грчки на словенски јазик. Тој во Охрид ја изградил познатата црква Св.Пантелејмон во која во јуни 916 година и е погребан. Најголемиот дел од моштите на Св.Климент се чуват во св.Климентовиот образовен центар во локалитетот Плаошник. Почивалиштето на Климент Охридски ќе стане култно место каде посетителите доаѓат со молба за помош и почит. Со тоа му се дава почит и благодарност на оваа маркантна личност за неговата триесет годишна учителска и епископска работа. Во чест на овој голем деец за се што оставил како завештание на македонскиот народ многу институции го носат неговото име. Во градот во кој работел и творел Охрид Климент е е прогласен за негов патрон. Култот на св.Климент Охридски е изразен и преку многубројни икони, а неговото дело и до денес е инспирација, за сликарите, вајарите и црковната музика.

Големиот творечки опус што го оставил Климент создадено во Македонија во периодот кога се создавала словенската просвета и писменост остави трајни пораки на минатите и идни генерации. Тоа што Климент го направил за просветата и духовниот живот македонската историја и култура никогаш не може да го заборава.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Белчевски, Ј. (1997) Охридската архиепископија од основањето до паѓањето на Македонија под турска власт. Скопје: Академски печат
- [2] Билтен на ојузот на православни свештеници (2003) Здружение на Р.Македонија, Библиотека на црквата Св.Никола, Штип
- [3] Георгиевски, М (1979) Македонското книжевно наследство, НИО „Просветен работник“, Скопје.
- [4] Георгиевски, М (2009) Прилози од старата македонска книжевност и култура, Скопје.
- [5] Димевски, С (1989) Историја на МПЦ, Македонска книга, Скопје.
- [6] Мартиновска В (2016) Словенската писменост во Македонија, УБ „Гоце Делчев“ - Штип.
- [7] Кратка бугарска енциклопедија (1966), БАН, Софија.
- [8] Пандев Д (2017) Слова за Св.Климент Охридски, ПНВ, Скопје.
- [9] Стефоска, И (2002) Словените на почвата на Македонија, Сигмапрес, Скопје.